

Љубивоје Церовић
НАРОДИ НА ТЛУ ВОЈВОДИНЕ
ОД ПРАИСТОРИЈЕ ДО СРЕДИНЕ ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА

Библиотека ИСТОРИЈА

Уредник
Зоран Колунџија

Рецензент
Радован Мићић

На корици:
Застава Српског Војводства из 1848.

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády Slovenskej republiky
Program Kultúra národnostných menšín 2014

ЉУБИВОЈЕ ЦЕРОВИЋ

НАРОДИ НА ТЛУ ВОЈВОДИНЕ

ОД ПРАИСТОРИЈЕ ДО СРЕДИНЕ ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Удружење Срба у Словачкој
Spolok Srbov na Slovensku

УВОД

На плодно војвођанско тло, на повољном геостратешком положају, вековима су се насељавали различити народи са европских и азијских пространа. Неки су долазили као освајачи, неки као избеглице, а неки у потрази за бољим животом. Задржавали су се дуже или краће време, а повлачили под притиском јачих, организованијих и ратоборнијих народа, остављајући материјалне трагове о свом присуству. Неки су опстојавали столећима и њихови потомци овде живе и данас.

Вековима су, уз огромне људске и материјалне жртве, народи различитог етничког порекла, верске припадности и културне баштине извукли поуку да је на овом простору могућ и остварив живот заснован само на толеранцији и заједништву. Војводина је на том плану остварила највиша цивилизацијска достигнућа, која могу да послуже као пример другим европским регионима.

Региони у суседним државама, током историје, били су насељени у исто време, истим народима који су живели или живе и на територији данашње Војводине; они су прешли мукотрпан пут борбе за националну еманципацију и равноправност, на којем су многи нестали или сведени на симболичан број. Данас, ови региони знатно заостају за резултатима које су на афирмацији равноправности народâ остварени у Аутономној Покрајини Војводини, саставном делу Републике Србије.

ПРАИСТОРИЈА

На тлу данашње Војводине људска заједница живи у континуитету од осамдесет векова. У праисторијском добу, које је временски најдуже трајало, становници су живели у свим његовим периодима. Читав период у целини обрађен је у свеобухватној публикацији, која је у функцији представљања Сталне поставке Музеја Војводине. Прилоге на ову тему дали су водећи археолози. Подаци се налазе се и у књизи Предрага Медовића *Праисторија на тлу Војводине*.

Палеолит, старије камено доба, представља најстарији период у којем је живео човек на тлу данашње Војводине. Дели се на старији, средњи и млађи, чије се границе не могу прецизно одредити. Старији палеолит почиње 120.000 година пре нове ере и завршава се 9.000 година пре нове ере. Прелазак од средњег ка млађем палеолиту, око 40.000 година пре нове ере, означио је смену култура, односно њених носилаца, неандерталаца, другим типом, хомо сапиенсом, претком савременог човека. Промене у остацима материјалне културе су много уочљивије. Предмети од кости и рога се све више употребљавају и брижљивије обрађују и израђују новом технологијом и техникама дораде алатки са доминирајућом техником израде сечива у многобројним варијантама. У млађем палеолиту се јавља и уметност фасцинантних облика и садржаја.

Од почетка процеса хоминизације, који ни до данас није престао, човек је поседовао висок степен прилагодљивости и брзе реакције на, често и сурове, изазове природе у којој је живео. Ниједна друга врста живог света ово није поседовала. То је била култура својствена само људском бићу, од самих почетака његовог постојања. Развој човека и његове најстарије културе, највећим делом се поклапа са смењивањем

ледених и међуледених доба. Изузетно сурова клима у великој мери ограничавала је људске потенцијале, усмеравајући их превасходно на елементарну борбу за опстанак. Тло је имало степски карактер, са ретком травом и местимичним групама четинара, а само у топлијим периодима са листопадним дрвећем. Овим просторима су се кретале животиње које су већином изумрле или су, због измењене животне средине, ишчезле. Лов и сакупљање јестивих биљака били су главне активности у функцији набавке хране и обезбеђивања опстанка. Због несигурних извора хране, групе људи су се кретале, зависно од сезонских и еколошких прилика, на већим територијама и задржавале се на најпогоднијим местима.

На тлу Војводине први остаци човековог присуства последњег од четири велика ледена доба, потичу 9.000. година пре нове ере. Становници су живели на подручју Фрушке горе, Вршачког брега и Суботичке пешчаре, по пећинама, бавили се ловом и сакупљали плодове из природе којима су се хранили.

Мезолит, средње камено доба, у распону од 9000. до 5500. године пре нове ере, почео је завршетком последњег леденог доба и почетком холоцена, геолошке епохе данашњице. Плеистоценске ледене масе су се топиле услед виших температура и повлачиле са европског копна. И на тлу данашње Војводине клима постаје топлија, степа се повлачи пред шумом, а степске животиње изумиру или се повлаче на север. На место ове плеистоценске фауне, долазе шумске животиње које су доспеле са југа. Основне делатности становника и даље су биле лов и сакупљање дивљих плодова и осталог јестивог биља. Усавршенија оруђа и оружја, израђена од више врста материјала, омогућила су интензивији лов и риболов, помоћу лука и стреле и вешто израђених удица и харпуна. Израђују се и прве секире од кремена или рога, причвршћене на држаче. Ти предмети су потицали из Суботичке пешчаре и са Вршачког брега. За становање коришћене су колибе и шатори различитих облика и димензија, зависно од климатских услова и специфичности рељефа.

Неолит, млађе камено доба, захвата временски период од 5500. до 3200. године пре нове ере. Назив млађе камено доба означава масовну употребу углачаног камена као најквалитетнијег материјала за израду оруђа и оружја. У подручјима где је било у изобиљу квалитетног камена, као што су Фрушка гора и Вршачки брег, развила се индустрија камених оруђа, у малом. Ови значајни производи били су веома тражени на војвођанској равници за обраду пољопривреде и обликовање дрвета. До њих се долазило путем размене добара.

За данашње подручје Војводине има велики значај проучавање неолитских култура средње и југоисточне Европе. Наиме, велики магистрални путеви, долином Дунава, Мораве и Вардара, спајали су два посебна праисторијска света, средњоевропски и балканско-медитерански. Зато се ова област налазила у средишту утицаја током праисторије, што је довело до стварања нових култура са специфичним карактеристикама. После великих климатских промена, створени су повољни природни услови за земљорадњу и сточарство. Ствара се нова економика заснована на производњи хране. Почиње гајење пољопривредних култура и изградња сталних насеља. Овај сложени економски, културни и популациони процес, познат као „неолитска револуција”, настао је у другој половини 6. миленијума пре нове ере. Подижу се стална насеља у близини потока, река, језера и бара; повећава се густина насељености и почиње припитомљавање животиња. Обрада земље и убирање плодова постају главни извор егзистенције људи. Алатке се израђују од глачаног камена и кости, као и керамичка посуђа. Лов остаје и даље једно од главних занимања људи. Из тог периода праисторије, познате су старчевачка, винчанска, сопотска и керешка култура.

Око 5500. година пре нове ере, отпочело је ново трајно присуство људи на тлу данашње Војводине. Тада су се на ову равницу населиле групе људи који подижу примитивне стамбене објекте, одређено време се везују за место и баве земљорадњом и сточарством. Место боравка мењају када исцрпе земљиште и испашу, померајући се на слично подручје. Те прве земљораднике Војводине, археолози називају носиоцима старчевачке културе, према првом открићу у Старчеву крај Панчева. Зато се сва остала насеља из тог времена на територији Војводине називају тим именом. Носиоци старчевачке групе подизали су своја насеља на обалама река, језера и бара. За становање су градили земунице или полуземуннице, укопане у лес. Упоредо са земљорадњом, развијало се и сточарство.

Носиоци винчанске културе доселили су се у другом таласу сеобе земљорадника из Мале Азије, крећући се преко данашње Бугарске и Македоније, до подручја Војводине, и даље, све до Мориша. Назив Винчанска група или култура потиче, од првог великог насеља у Винчи, на десној обали Дунава. Ово вишеслојно насеље је откривено и истражено између два светска рата. Локалитет Винча, ушао је у европску и светску археолошку литературу као изузетно откриће. Читава културна група везана за њега, заузела је сам врх најзначајнијих култура европског континента. Пространа насеља са више грађевинских

и стамбених хоризоната на једном месту оставила су за собом око десет метара дебео културни слој наслага које су се таложиле читав миленијум. Од тридесетих година 20. века све до данашњих дана, не престаје интересовање археолога из читавог света за феномен Винче. До данас су откривена многа насеља винчанске групе на читавој територији њене распрострањености, али ниједно од њих није превазишло откриће у Винчи. По свему судећи, ће трајно остати као највеће и најзначајније насеље овог доба у нас.

Гомолава, вишеслојни локалитет у Срему, поред Саве, била је у континуитету насељена шест миленијума. Као таква, налази се под заштитом државе као археолошко налазиште од светског значаја. Најстарије насеље на овом локалитету формирано је у млађем неолиту. Његове куће грађене су од дрвета и глине са правоугаоном основом. Касније су на овом простору насеља грађена у време сопотске, баденске, косточачке и вучедолске културе. Бронзано доба на тлу Гомолаве катактеришу насеља са полуукопаним кућама, које припадају ватинској култури. После њих, ово трошно насеље, у млађем каменом добу, добија куће од плетера и лепа.

Енеолит, односно бакарно доба, од 3200. до 2000. године пре нове ере, познат као период индоевропских сеоба, представља значајну етапу у развоју људског друштва на војвођанском тлу.

У тим временима афирмисано је чврсто утемељено правило које се може дефинисати тако да после дуже владавине једног економског и друштвеног система, долази до стагнације, а потом и распада. Винчанска култура током хиљадугодишњег успона доживела је кулминацију, после које следи силазна путања. Упркос томе, нова култура не мора бити вишег културног и цивилизацијског дмета од претходне, али доноси свежу крв и у великој је предности у односу на исцрпене могућности постојеће популације. То се догодило и носиоцима винчанске културе коју разарају нова племена, доносећи нове односе и начин живота. Наиме, почетак употребе бакра карактеришу велики метежи и покрети племена у Средњој и Источној Европи, која практично поништавају достигнуте стандарде и начин привређивања.

Бакарно доба карактеришу три основне промене у односу на млађе камено доба: употреба новог материјала – бакра у изради основних оруђа за рад и привређивање, измена економије и становништва у Карпатској котлини у оквирима индоевропске миграције. У току даље обраде појединих културних група на тлу Војводине може се уочити шта је донело ново бакарно доба материјалној и духовној

култури становништва и могу се сагледати и основне карактеристике привређивања.

Индоевропским сеобама деценијама се баве археолози, антрополози и лингвисти. Они су назначили примаран простор са којег су кренуле индоевропске сеобе. Он се налазио на простору доњег и средњег тока Волге и прикаспијског подручја. У раним фазама развоја бакарног доба на тлу данашње Војводине и ширег подручја осећао се преко економских веза са поменутим подручјима. Касније се осећа присуство племена из тих области на читавом подручју северне, средње и југоисточне Европе. Утврђена су два основна правца њиховог кретања. Први, такозвани дунавски пут, ишао је од ушћа Дунава према Панонској низији и централном Балкану. Други, севернокарпатски пут, кретао се у правцу Средње и Северне Европе, долином Дњестра, рачвао се у два правца. За подручје данашње Војводине, релевантан је правац који је водио од горњег тока Тисе, према југу до источних области Панонске низије.

Појава металургије значила је велики скок у развоју протоисторијског друштва. Он је обележен општим напретком у изради разноврсних оруђа и оружја, као и кућа у техници плетера. За разлику од земљорадничких култура нове миграционе културе своју егзистенцију заснивале су и на сточарству. Носиоци ових култура су у свом кретању долазили у додир са другим културама, па су од њих преузимали нова сазнања која су им омогућавала квалитетнији живот. Тако је коришћење бакра врло брзо прихваћено у већини култура енеолита. У Војводини се издвајају културе аутохтоног и миграционог карактера. Миграционе културе везане су за индоевропску сеобу, крајем 4. и почетком 3. миленијума пре нове ере, захвативши просторе од степа северно од Црног мора до Алпа, све до Медитерана.

На подручју Војводине, овладали су носиоци групе Чернавода, која је названа по истоименом налазишту на левој обали Дунава у Румунији. Миграциони талас носилаца ове културе доспео је до Срема, одатле у Босну. Нови становници нису достигли домете Винчанске културе, али њихова материјална и духовна култура била је довољно оригинална и снажна да су на њене темеље чврсто ослоњени носиоци велике развојне фазе бакарног доба. Као и остале праисторијске културе, становници ове групе подижу насеља на високим речним обалама, граде надземне правоугаоне куће са огњиштима оригиналне конструкције, које се у овим крајевима први пут појављују.

Користећи искуства и начин живота групе Чернавода за кратко време целом Панонском низијом, од Карпата до Алпа и нашег Помо-

равља, загосподарили су носиоци Баденске групе. Колика је била компактна ова популација, најупечатљивије сведочи јединствен керамички стил специфичних облика и начина украшавања на тако великом простору, због чега их археолози називају културом Панонске низије. Начин живота и привређивања одговарао је условима живота у равничарским крајевима. Користили су се коњи и кола при честој промени места боравка.

После миграционих таласа, постепено долази до стабилизације. То се најбоље види и навојвођанском тлу. Тада је настала култура, специфична по економици и производном асортиману робе новог периода. Миграциони таласи са истока према западу, постајали су све слабији. Због тога је ранија, на овим просторима затечена, Баденска култура могла да задржи своје карактеристике. Доказе о томе налазимо у костолачкој керамици. Костолачка култура наставља традиције баденске керамике, али негује сопствени оригинални стил и доводи га до високих домета. Стабилизацијом прилика људи се враћају земљорадњи, која је, под утицајем степских сточара, била скоро занемарена. Поново су се формирала стална насеља надземних правоуганих кућа. Генетски центар костолачке групе лоцира се на релативно мали простор Срема, источне Славоније и Барање. Периферне границе овог центра су шире од претходне баденске групе и досежу до северне Мађарске и Словачке, на северу, и Ниша на југу.

Језгро насеља у вучедолској групи, најмлађе енеолитске групације, налазило се на простору Срема и Источне Славоније. У том матичном подручју налази се и најважније утврђење Вучедол, по којем је читава група добила назив. Шире границе овог подручја допиру од Ђердапа до Словеније, Мађарске и Словачке. Односи Вучедолаца и нових сточара са истока били су лоши, који су искључивали сваку могућност сарадње и културних прожимања. Вучедолска група директан је наставак претходне костолачке групе с тим што је изградила сопствени оригиналан стил, постајући једна од најпрепознатљивијих праисторијских култура. Велика количина изванредно украшене керамике чини ову групу водећом по луксузним керамичким производима. Сем тога, насеља ове групе, јасније и одређеније него било која претходно, врше избор доминантних и тешко приступачних терена за подизање насеобина. То су насеља градинског типа са изграђеним системима за одбрану, који се састоје од земљаног бедема са палисадама. После великих миграционих таласа из степских области смањене су опасности од упада у постојећа насеља. О овој стабилизацији живота говоре технолошки добро обрађене куће у збијеном поретку уских улица, заштићене го-

тово неосвојивим одбрамбеним системом, при чему су се становници превасходно бавили земљорадњом и сточарством. У тим временима појављују се кола изграђена у целини од дрвета. Точкови су били пуни, без палчева, а вукли су их волови. Вучедолска култура трајала је осам векова.

Крајем 3. миленијума пре нове ере, подигнут је велики број хумки у југоисточној Бачкој и Банату, под којима се налазе гробови. У хумкама постоје један или више гробова. Примарне сахране су са гробном раком у центру хумке на равном терену, а преко ње се посипала земља до коначне величине. То представља највећи грађевински подухват изведен током праисторије на територији данашње Војводине. Неке од хумки достижу висину и преко десет метара, а просечна висина највећег броја је између три и шест метара, док им је пречник од тридесет па чак до шездесет метара. До данас нису пописане све хумке. У Шајкашкој се зна за 72 хумке, а у северном Банату њих 211. Хумке су подизане у виду ланца, немају вегетацију, а могу се лако уочити из ближе или даље перспективе. Све су изграђене од земље из најближег окружења, а висина им је током четири миленијума осетно смањена.

Градитељи хумки били су сточари, носиоци „јамне културе”. То је био последњи талас индоевропских сеоба током бакарног доба, који је допирао до обала Тисе. Њихово ширење спречила су вучедолска племена.

Бронзано доба захвата период од 2000. до 950. године пре нове ере. Назив је добило по открићу и употреби бронзе, легуре бакра и калаја, чвршће и погодније за ширу примену. Са појавом и широм применом бронзе, развила су се и нова занимања: занатство, ливачки занати и трговина.

Ово време оцењено је као као период првог реда европске цивилизације. У њему су се одиграли крупни догађаји у свим сферама живота и постављени чврсти темељи савремене цивилизације. Територија данашње Војводине нашла се у средишту тих догађаја. У бронзаном добу Европа је први пут насељена на читавој својој територији. Осим ове важне чињенице бронзано доба је донело и нов начин ангажовања људског ума. Сада се човек у све већој мери усмеравао на технолошки развој.

У том периоду настају трајна друштвена и социјална раслојавања. Употреба коња и кола, омогућило је шире и ефикасније комуницирање, бржи и динамичнији општи развој укључујући и нову ратну технику која је била последица изградње моћних одбрамбених система

насеља. У том добу дошло је до популационе мешавине староседелаца и дошљака са истока Европе.

Најстарија насеља и некрополе бронзаног доба откривени су у Срему и северном Банату.

Винковачку групу карактерисали су земљорадња и сточарство. Керамика је основни елемент препознавања ове културне групе и веома је слична претходној вучедолској групи, из које је црпела основне елементе. Касније је развијен сопствени стил под утицајем група из северних делова Панонске низије. Мокринска група, у северном Банату, у раном бронзаном добу, развијала се паралелно са винковачком групом. У обиљу археолошког материјала, прворазредног карактера, уочавају се најсвежији аутохтони производи и набављена роба из суседних и удаљенијих области, чак из источног Медитерана.

Ватинска група уследила је после поменутих култура и превазишла је све што се до тада догађало на војвођанским просторима. То се подједнако односи на број и густину насеља, њихову урбанизацију и утврђивање, технологију грађења кућа, интензитет трговачких контаката са суседним племенима, посебно са микенском цивилизацијом на источном Медитерану. За ову групу могло би се рећи да је најзначајнија и најтипичнија војвођанска грана праисторије. Носиоци ове групе настанили су практично читаво војвођанско подручје, као и суседне области. Група је добила назив по насељу Ватин у југоисточном Банату, где је први пут откривена и истраживана почетком 20. века. Прави значај и квалитет материјалне културе ватинске групе заблистао је крајем 20. века, после великих истраживања на локалитету Феудвар у југоисточној Бачкој. На ватинску групу веома је утицала микенска култура. Насеља се утврђују моћним бедемима од барске тврде глине, армираним дрвеним гредама и са палисадама на врху. Основа ових бедема досеже и до десет метара, а висина до четири метра. Испод бедема, са спољне стране, налазио се широк и дубок ров, тако да је тако препрека за тадашње прилике била готово несавладива. У насеље се, преко моста на рову, улазило на велику капију. С обзиром на локалне услове, капија и бедем нису грађени од камена као у Микени, већ од дрвета и земље, чега је овде било у изобиљу. Куће су биле поређане у зракасте низове, који су водили према средишту насеља.

Подручје Војводине почетком бронзаног доба значајније утицало је на производњу металних предмета, али је била и велики потрошач те робе. С обзиром на то да су налазишта бакра и ливнице била лоцирана на Карпатима, где је постојала велика потреба у храни и вишкове хране племена на тлу Војводине су набављала за металне предмете

од путујућих трговаца и тако задовољавала своје потребе у оруђу, оружју и накиту. У развијеним периодима бронзаног доба становници војвођанског подручја у великим насељима формирају радионице за ливење бронзаних предмета. Као сировина су им служили похабани или поломљени бронзани предмети које претапају и лију према својим потребама и укусу. Сем тога појављује се сирова бронза у аморфном стању као гомила теста, у тракама и жицама.

Земљорадња са сточарством, грађевинарство, рударство, камена и коштана индустрија, металургија и трговина биле су егзистенцијалне привредне гране, а производња текстила и керамике биле су најзначајније гране домаће радиности.

Крајем бронзаног доба десила су се велика миграциона кретања од Средње Европе до Египта, као и од Грчке до Средњег истока. Ови догађаји дотакли су и војвођанско подручје.

Старије гвоздено доба, трајало је од 950. до 300. године пре нове ере. За време овог доба дошло је до промене климе, што се манифестовало повишењем температуре ваздуха. То је представљало време формирања и развоја грчке и римске цивилизације у источном Медитерану и конституисања првих познатих етничких заједница на Балкану и у Панонској низији. У сенци великих цивилизација убрзан је економски и друштвени развој палеобалканских племена, превасходно захваљујући економској експанзији развијенијих и добро организованих држава Грчке и Рима. Економске контакте следили су културни и политички утицаји, као и сваки други цивилизацијски напредак. Највише контаката остварила су територијално најближа балканска и панонска племена, заузимајући шири простор. Без обзира на то што су континентална племена називана варварским, није изостајао интерес за успостављањем развијених трговачких веза и с њима. Како су се ти односи интензивирали, растао је културни и општи цивилизацијски утицај и на варварска племена која су живела на тлу данашње Војводине. У том времену долази до разбијања дотадашње племенске демократске структуре и економске једнакости. У датим друштвеним околностима стварају се владајуће структуре и потчињеност, што је још више дошло до изражаја у наредним временским епохама. Већ у 6. веку пре нове ере појављује се роба велике вредности која има улогу новца. То је постало још уочљивије, када се на војвођанском тлу у 3. веку пре нове ере, појављује сребрни новац.

На више начина се испољавао значај употребе гвожђа. После бурних миграција крајем бронзаног доба ситуација се стабилизује и мирни период траје све до 5. века пре нове ере. Тада се стварају веће

и снажније заједнице племена, а са њима и нова врста племенске аристократије, већег ауторитета и власти над саплеменицима. У тој племенској аристократији најистакнутији појединци, постају вође.

Племена са војвођанског тла одржавала су везе са грчким областима још пре бронзаног доба, а у гвозденом добу постају све очигледније. Тада на контакте утичу и политички догађаји на Медитерану. Трговина између Персије на истоку и Картагине на западу, принудила је грчке трговце да се, више него раније, окрену према северу, односно Европи. Ново тржиште се нарочито развијало у унутрашњости Балканског полуострва и у Подунављу.

Гвожђе је на војвођанско подручје доспело разменом роба, уз могуће мање групе досељеника. Све до 4. века пре нове ере, било га је мало у употреби, јер се још увек бронза користила за израду разних предмета, а посебно накита. Масовна појава гвожђа везана је за долазак Келта у наше крајеве. Њихови ковачи били су прави виртуози у откривању и обликовању гвоздених предмета.

Ово доба било је обележено убрзаним напретком металургије гвожђа. Основне привредне гране биле су и даље земљорадња и сточарство, које прати производња керамике, оруђа и оружја, као и накита од глине, камена, кости, дрвета и бронзе. Подизана су већа и мања, претежно утврђена насеља, на теже приступачним теренима и обалама река и језера. Била су заштићена дубоким ровом и бедемом од земље. Куће су биле надземне, правоугаоне, од дрвета, трске и блати. Најпознатија налазишта налазе се на читавој територији данашње Војводине.

Млађе гвоздено доба трајало је од 300. године пре, до почетка нове ере, када се насељавају племена са запада Европе. Средином 2. века пре нове ере, подижу се прва насеља типа опидума. Реч је о панонском типу утврђених насеља са фортификацијом, односно земљаним бедемом са палисадом. Велики број насеља потиче са територије Срема, а подигнута су на гредима или лесним терасама, која су већ користили становници претходних епоха. Насеља из овог периода лоцирана су и у Бачкој и Банату. Најзначајнији међу њима је локалитет Чарнок, у близини Врбаса, типично насеље млађег гвозденог доба, елипсастог облика, заштићено земљаним бедемом, изграђеним од насуте земље из рова. Унутрашњост насеља чине две зоне: прва са објектима, јамама и силосима, налазила су се уз бедем; а друга је захватала средишњи простор који је имао функцију трга. Насеље припада типу насеља – опидума.

СТАРИ ВЕК

Индоевропљани су најстарије познато становништво које је живело на војвођанском тлу. Блиског етничког порекла, језика и културе, у прапостојбини су живели приближно између 4500. и 1500. године пре нове ере, и то на степским просторима, од Азовског и Црног мора, до Каспијског и Аралског језера. Из старе постојбине, Индоевропљани су се у таласима исељавали на евроазијска пространства. У Европи, Индоевропљани насељавају пространства од црноморских степа до Атлантика, од Балтика до Средоземља. Из главних грана: грчка, латинска, келтска, германска, словенска, балтичка – проистекли су савремени европски народи.

Податке о том периоду историје на тлу данашње Војводине даје академик Никола Тасић у књизи *Јуџословенско Подунавље од индоевропске сеобе до њродора Скиџа*, који наводи да писани документи, средином 1. миленијума пре нове ере, помињу најстарије народе.

Илири, народ индоевропског порекла, у време велике миграције народа, почетком 1. миленијума пре нове ере доспели су на подручје Средње Европе, да би се проширили на Балканско полуострво. Према грчком историчару Херодоту, у 5. веку пре нове ере границу су чинили Јадранско море, Епир и Дунав. Били су организовани по племенима. Илирско племе Амантини насељавало је Горњи Срем, док су Бреуци живели уз Саву.

Илири нису чинили компактну религијску целину. Док су на северу поштовали Сунце, на југу предмет поштовања била је змија, родоначеник целог илирског рода. То се може сагледати из мита о Кадму и Хармонији. О раној религији мало се зна, и то искључиво на основу археолошких налаза. За време римске управе, имена аутохтоних илир-

ских божанстава су поистовећивана са боговима из римског Парте-нона, који су имали сличне атрибуте. На тај начин домаћа божанства добијају латинска имена, по којима их и данас најчешће препознајемо. Ипак, илирска религија не само да је примала стране утицаје, већ је и она вршила утицај на друге. Нека веровања су преживела векове и пренета су у наслеђе новом становништву, претежно словенском.

Током своје дуге историје успели су да створе државу. Тако је у 3. веку пре нове ере, краљ Аргон успео да створи велику и снажну државу, која се простирала на западне и средње делове Балканског полуострва. У надирању у дубину Балканског полуострва и Панонске низије, Римљани су се сукобили са Илирима. У то време на челу Илира налазила се краљица Теута. После два велика сукоба, од 229. до 228. године пре нове ере, изгубили су велику територију. Сукоби су настављени и у наредном периоду, да би после више деценија жестоких сукоба, Римљани 167. године пре нове ере, однели одлучујућу победу над илирском војском, коју је предводио краљ Генције. Коначно, Илирик је 27. године пре нове ере, постао сенатска провинција.

Римска власт изазвала је жесток отпор Илира, тим пре што су били изложени безобзирној експлоатацији. Када је отпочело њихово регрутовање за рат против Германа, дошло је до побуне која је израсла у један од највећих устанака у историји Римског царства. Он је трајао од 6. до 9. године. Устанак, који су покренули и водили Бреуци, проширио се на широка пространства од Дунава до Јадранског мора. На челу се налазио Батон Дезидијат. Седиште устаничког штаба налазио се на Фрушкој гори, тадашњем Алма монсу, где је Римљанима 7. године нанет тежак пораз. После две године жестоких битака, бројније и боље наоружане римске легије сломиле су устанички отпор. Уследиле су жестоке репресалије у којима је страдало мноштво становништва. Илирик је подељен на две провинције: Илирик на Балканском полуострву и Панонију у Панонској низији. Тада отпочиње романизација Илира, који су се уклопили у Римско царство, дарујући му неколико значајних личности, почев од високих државних, војних и духовних достојанственика, до императора.

Кимерци, народ индоевропског порекла, у 6. веку пре нове ере, населили су се и на војвођанско тло. Пре сеобе, живели на кавкаско-понтским просторима. Одатле су, као номадски коњички народ, преко црноморских степа, под притиском Скита, 725. године пре нове ере, кренули према Средњој Европи. На том путу, придружиле су им се и друге индоевропске етничке групације. Населили су се у северне делове Панонске низије, да би у надирању према југу, доспели на подручје

Барање, Славоније и Срема. Касније су се проширили на Јужну Бачку и Банат. Седиште им се налазило на подручју Босута, где су се задржали читаво столеће. О њиховом присуству говоре бројни украсни и утилитарни предмети. На овим теренима бавили су се земљорадњом и сточарством. Остаци њиховог боравка сведоче да је међу њима дошло до економског и друштвеног раслојавања, што је очито по остацима станишта и садржају ентеријера у насељима. Дали су значајан допринос напретку друштвене заједнице на данашњем војвођанском тлу. Део се иселио на Балканско полуострво.

Скити, народ индоевропског порекла, доспели су на тло данашње Војводине у 5. веке пре нове ере.

Потекавши са иранског подручја, населили су подручје између Аралског језера и Дњестра. Скити су први научили да јашу коње, који су заједно са стадима оваца, представљали благо. Обожавали су земљу, Сунце, воде и ветрове. Њихово божанство била је Табити, богиња ватре, топлоте и светлости дугих хладних ноћи пустиња и заштитница њихових стада. Обожавали су Бога рата, којег су представљали са мачем у руци.

Неустрашиви ратници, вешти коњаници, Скити су успели да успоставе моћну империју, која се простирала од западне Персије, преко Сирије и Јудеје до Египта. Пошто су прогнали Кимерце, припојили су својој империји и црноморске степе. У ратовима против Персијанаца, стали су на страну Грка, са којима су одржавали везе преко својих колонија на северним обалама Црног мора. Скити су на Криму основали своју државу, одакле су вршили упаде и у Панонску низију, где су се населила њихова племена. Тако су се Агатирси населили на север Бачке и Баната, Граукени у западну Бачку, док су Синди живели у Срему и Банату. Оновремени извори Ските и Кимерце називају Панонима. Повремено су прелазили Дунав и пљачкали трачко племе Трибале, који су живели на територији данашње Северне Србије. На овим подручјима одржали су се до 2. века пре нове ере.

Келти, односно Гали, народ индоевропског порекла, крајем 4. века пре нове ере, насељавају се у Панонску низију, као и у данашњу Војводину.

Средином првог миленијума пре нове ере, многобројна келтска племена насељавала су горње токове Рајне, Роне и Дунава. Одатле су се у другој половини 5. века пре нове ере расули широм Европе. Најпре су доспели до Британије и Ирске, а потом и на Пиринејско полуострво. Почетком 4. века пре нове ере продрли су и у Италију, доспевши 387. године пре нове ере до Рим, али су одатле одбијени. Преко Немачке

и Чешке, 335. године, доспели су у Панонску низију, на територију данашње Војводине, где су затекли староседелачко становништво, које им се прикључио у продору у дубину Балканског полуострва.

У друштвеном животу Келта значајно место имала је религија. Поред општих божанстава поштовали су и локална, међу којима су биле личности и свети извори. Њени носиоци били су свештеници – друиди, који су вршили и световне дужности. Створили су културни појас, који је захватио народе, од Атлантика до Мале Азије.

У књизи *Праисторија на тлу Војводине*, Предраг Медовић наглашава: „Доласком Келта из темеља су промењени култура и обичаји староседелаца. Келти су до те мере наметнули своју духовну и материјалну културу да се ранија једва сачувала у траговима. Од домаћег становништва су прихватили технологију и начин градње кућа од плетера и лепа. Настаје нова организација великих утврђених насеља – опидума, правоугаоног и овалног облика, који су истовремено били економски и културни центри око којих се концентришу мања насеља. За долазак Келта везане су многе новине на нашим просторима. Прва и важна је употреба витла за израду керамике, која је дотле моделована руком. Помоћу ове важне справе знатно је убрзана производња керамике, и она тада добија скоро индустријске размере, са специјализованим радионицама. Келти доносе велико ковачко искуство и изванредно баратају чекићем и наковњем. Ови ковачи су значајно употпунили постојећи инвентар оруђа и оружја. Кују прве сребрне новчиће на нашим просторима, имитирајући грчку драхму”.

О присуству Келта, дају податке грчки аутори. Помињу, између осталог, и мирољубиве контакте са Александром Великим. После његове смрти, келтска племена су се спустила на подручје Срема и Поморавља. Циљеви су им били богати грчки градови, нарочито храмови. Међутим, после пораза који су им нанели Грци код Делфа 279. године пре нове ере, Келти су заустављени у свом продору у дубину Балкана.

Део Келта отишао је у Малу Азију где су се населили у Галатију, која је по њима добила назив. Други део је после пораза код Делфа, успео да окупи Батанат, који их је реорганизовао и, успоставивши потребну дисциплину, вратио их у Подунавље.

Келти су се лако мешали са староседеоцима, као што је случај био у Панонској низији, односно на војвођанском тлу. Овде су са староседеоцима, створили нови етникум, познат под називом Скордисци.

Скордисци су на подручју данашње Војводине, као и на ширем панонско-балканском простору, крајем 3. века пре нове ере изградили